

به نام خداوند
جان و خرد

درس ۹

عصر طلایی تمدن ایرانی – اسلامی

کانال ارتباطی

@bahramsh49

کانال ایران و جهان در رهگذر تاریخ

@tiranvjahan

بهرام شفیعی دبیر تاریخ استان بوشهر

هدف

آشنایی با جنبه‌های مختلف سیاسی،
علمی و فرهنگی و اقتصادی تمدن
ایرانی - اسلامی از آغاز قرن سوم تا
نیمه قرن پنجم هجری

سلسله‌های ایرانی

بهرام شفیعی دبیر تاریخ استان بوشهر

مهم‌ترین عامل شکل‌گیری سلسله‌های ایرانی
فعالیت‌ها و مبارزات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی
ایرانیان در دو سده نخست هجری، زمینه را
برای شکل‌گیری سلسله‌های ایرانی و در پی آن
تغییر اوضاع سیاسی ایران در سده‌های سوم و
چهارم هجری فراهم آورد.

تأسیس نخستین سلسله ایرانی پس از ورود اسلام به ایران

طاهر ذوالیمینین از سوی مأمون، خلیفه عباسی به حکومت خراسان منصوب شد (۲۰۵ ق). تشدید جنبش‌های ضد خلافت در ایران، مأمون را متوجه این نکته کرد که باید تغییری در شیوه اداره قلمرو خلافت ایجاد کند؛ از این رو، حکومت خراسان را به طاهر، سردار ایرانی و خراسانی خود داد. پس از طاهر، حکومت خراسان در خاندان او موروثی شد و بدین گونه نخستین سلسله مسلمان ایرانی شکل گرفت.

WeAre.ir

تأسیس حکومت‌های دیگر

به دنبال طاهریان، سلسله‌های حکومتی دیگری در گوشه و کنار ایران روی کار آمدند. صفاریان، سامانیان، علویان طبرستان، زیاریان و آل‌بویه از جمله این سلسله‌ها به شمار می‌روند. البته بیشتر این سلسله‌ها بر بخش کوچکی از ایران فرمان می‌راندند و از میان آنها فقط آل‌بویه بر بخش‌های وسیعی از مرکز، جنوب، شمال و غرب ایران و عراق حکومت کردند.

سلسله‌های مسلمان ایرانی در سده‌های سوم، چهارم و پنجم هجری

آل حَسَنویه	روادیان	آل بویه	زیاریان	سامانیان	صفاریان	علویان طبرستان	طاهریان	
۴۰۵-۳۴۸ ق	قرن ۴ ق	۴۵۴-۳۲۰ ق	۴۸۳-۳۱۹ ق	۳۹۵-۲۰۴ ق	۳۹۴-۲۴۷ ق	۳۱۶-۲۵۰ ق	۲۵۹-۲۰۵ ق	دوره حکومت
حَسَنویه بن حسین کردی	محمد بن حسن روادی	پسران بویه: علی، حسن و احمد	مرداویج زیاری	امیر اسماعیل سامانی	یعقوب لیث صفاری	حسن بن زید	طا هر ذوالیمینین	مؤسس
کردستان، کرمانشاه، همدان و لرستان	آذربایجان	شمال، جنوب، غرب ایران و عراق	طبرستان و گرگان ^۲	خراسان و ماوراءالنهر	سیستان ^۱	طبرستان و گرگان	خراسان و سیستان	محدوده قلمرو
دژ سرماج در نزدیکی بیستون	تبریز	ری؛ شیراز؛ بغداد	اصفهان؛ گرگان	بخارا	زرتنگ (زرنج)	آمل	مرو؛ نیشابور	مرکز

قلمرو فرمانروایی صفاریان

قلمرو فرمانروایی سامانیان

قلمرو حکومت آل زیار

بهرام شفیعی دبیر تاریخ استان بوشهر

پیامدهای تأسیس حکومت های مذکور، به لحاظ سیاسی:

تأسیس حکومت های مذکور، به لحاظ سیاسی یک پیامد مشترک و مهم داشت و آن کاهش و زوال تدریجی تسلط سیاسی خلفای عباسی بر مناطق مختلف میهن ما بود. حتی در دوره حکومت آل بویه، بغداد بیش از یک قرن تحت سلطه امیران آل بویه قرار گرفت و آنان علاوه بر عزل و نصب خلیفه، قدرت و نفوذ او را نیز محدود کردند. با این حال، بسیاری از این حکومت‌ها، رقیب و دشمن یکدیگر نیز بودند و در دوران فرمانروایی آنان، جنگ های داخلی فراوانی صورت گرفت و آسیب زیادی به ایران و ایرانیان وارد کرد.

خاستگاه اجتماعی و جغرافیایی

خاستگاه اجتماعی و جغرافیایی طاهریان و سامانیان
سلسله های طاهریان و سامانیان، ریشه در خاندان های کهن دهقانی منطقه خراسان و **ماوراءالنهر** داشتند. در واقع این دو سلسله را دودمان های زمینداری پایه گذاری کردند که از قدرت و نفوذ اقتصادی و پشتوانه اجتماعی و فرهنگی قابل ملاحظه ای در دیار خود برخوردار بودند. دهقانان در سده های نخستین هجری، علاوه بر مشارکت در امور محلی، نقش مهمی در حفظ و انتقال فرهنگ ایرانی از دوره باستان به دوره اسلامی ایفا کردند.

خاستگاه اجتماعی و جغرافیایی علویان طبرستان
حسن بن زید، بنیانگذار حکومت علویان طبرستان
و جانشینان او از سادات علوی شیعه مذهب به
شمار می‌رفتند که برای رهایی از ستم خلفای
عباسی به ایران و به ویژه منطقه طبرستان پناه
آورده بودند. سادات علوی نقش مؤثری در
ترویج اسلام در میان ایرانیان به ویژه ساکنان
طبرستان، دیلم و گیلان داشتند و با رفتار و اخلاق
پسندیده خود مورد اعتماد توده های مردم قرار
گرفتند.

خاستگاه اجتماعی و جغرافیایی صفاریان

برخی از بنیانگذاران نخستین سلسله‌های مسلمان ایرانی، از میان مردم عادی برخاستند و قدرت را به دست گرفتند. یعقوب لیث صفاری، رویگرزاده‌ای از دهی به نام قَرَنین در سیستان بود. او فعالیت اجتماعی و سیاسی خود را با شرکت در گروه عیاران و جوانمردان سیستان و جنگ علیه خوارج آنجا آغاز کرد.

خاستگاه اجتماعی و جغرافیایی آل بویه
سلسله آل بویه را پسران ابوشجاع بویه
(علی، حسن و احمد) از اهالی دیلم
تأسیس کردند. بویه شغل صیادی را
رها کرد و به همراه پسرانش حرفه
نظامی را برگزید و به خدمت سرداران
دیلمی درآمد.

شیوه کسب قدرت سلسله‌های ایرانی

۱- شیوه کسب قدرت مؤسسان برخی از سلسله‌های ایرانی مانند طاهریان و سامانیان با فرمان خلیفه عباسی به حکومت رسیدند. همچنین انتقال قدرت از امیری به امیر دیگر نیز در این حکومت‌ها با فرمان و تأیید خلیفه صورت می‌گرفت. چنین فرمان و تأییدی بیشتر جنبه تشریفاتی داشت و برای نشان دادن اطاعت و تابعیت ظاهری و اسمی از خلیفه بغداد بود، وگرنه امیران سلسله‌های مذکور در امور داخلی خود استقلال داشتند و تعیین جانشین به عهده خود آنان بود.

۲- در مقابل بنیانگذاران بسیاری از سلسله‌هایی که در این دوره تشکیل شدند، بدون اجازه و تأیید خلیفه اقدام به گردآوری سپاه و لشکرکشی برای به دست گرفتن قدرت کردند. یعقوب لیث صفاری، بنیانگذار حکومت صفاریان، حسن بن زید، مؤسس حکومت علویان طبرستان و مرداویج برپاکننده سلسله زیاریان و پسران بویه که سلسله آل‌بویه را بنیان نهادند، از آن جمله‌اند.

روابط طاهریان و سامانیان با خلیفه عباسی

امیران سلسله های طاهری و سامانی عموماً نسبت به خلفای بنی عباس اظهار اطاعت ظاهری می کردند و در مواردی با دشمنان خلافت مانند علویان طبرستان سر ستیز داشتند. اظهار اطاعت این امیران نسبت به خلافت، به قدرت آنان در نظر عامه مردم مسلمان مقبولیت و مشروعیت می بخشید. با این حال، حاکمان طاهری و سامانی در اداره امور قلمرو خود استقلال کامل داشتند و با اراده و اختیار خود درباره مسائل سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی سرزمین های تحت فرمان، تصمیم گیری و عمل می کردند.

روابط علویان طبرستان با خلیفه عباسی

روابط حکومت علویان طبرستان با خلافت عباسی همواره خصومت آمیز بود؛ زیرا امیران شیعه مذهب این سلسله که از سادات علوی به شمار می‌رفتند، خود مدعی خلافت بودند و عباسیان را غاصب خلافت می‌شمردند. از این رو، بیشتر دوران حکومت علویان طبرستان (۲۵۰ - ۳۱۶ ق) به کشمکش و جنگ با سپاهیان خلیفه و لشکریان طاهریان و سامانیان که متحد خلافت بودند، سپری شد

روابط صفاریان با خلیفه عباسی

رابطه صفاریان با خلافت عباسی فراز و نشیب زیادی را طی کرد. با وجود آنکه یعقوب بدون فرمان و بی اجازه خلیفه عباسی به قدرت رسید، اما موفقیت‌های او در سرکوب خوارج و جهاد با کفار مرزهای شرقی، موجب شد که خلیفه فرمان حکومت سیستان، کابل و بلخ را برای وی ارسال نماید.

با این حال، پس از حمله یعقوب به نیشابور و از میان برداشتن حکومت طاهریان و سپس لشکرکشی او به سوی بغداد، روابط دو طرف به خصومت گرایید.

در زمان عمرولیث، برادر و جانشین یعقوب، دشمنی و درگیری میان صفاریان و خلافت عباسی کمتر شد؛ امیر صفاری نسبت به خلیفه اظهار تبعیت کرد و به نام او خطبه خواند، خلیفه نیز حکومت عمرو را بر مناطقی که در اختیار داشت، تأیید کرد. با این حال، عباسیان همچنان نسبت به صفاریان بی اعتماد بودند و نسبت به آنها کینه داشتند. از این رو، در جنگ میان عمرو با امیر اسماعیل سامانی، خلیفه جانب سامانیان را گرفت و پس از آن که در این جنگ عمرو به اسارت درآمد و به بغداد فرستاده شد، خلیفه ناجوانمردانه دستور به قتل او داد.

روابط زیاریان با خلیفه عباسی

روابط زیاریان نیز با خلافت عباسی فراز و نشیب زیادی داشت. مرداویج با شکست سپاهیان خلیفه، شهرها و ولایات مختلف ایران را گرفت و عاملان خلیفه را از آنجا راند. مرداویج حتی خیال حمله به بغداد و نابودی خلافت عباسی را در سر می‌پروراند، اما پیش از اقدام به این کار، توسط غلام سربازان شورشی خود کشته شد. جانشینان وی که قلمروشان به گرگان و طبرستان محدود شده بود، از بلندپروازی مرداویج دست کشیدند و نسبت به خلیفه بغداد اظهار اطاعت کردند.

فرهنگ و تمدن

خط و زبان

اگرچه با ورود اسلام به ایران، زبان عربی زبان حکومت و دین شد، اما فارسی دری که در واقع صورت تحول یافته فارسی میانه (پهلوی) بود، همچنان در میان عامه مردم در اکثر نقاط ایران رواج داشت. به مرور زمان حتی بسیاری از اعراب مهاجر به میهن ما نیز جذب زبان فارسی و فرهنگ ایرانی شدند.

تأسیس حکومت های ایرانی در سده سوم هجری، سرآغازی بر توجه و حمایت رسمی از زبان و ادب فارسی بود. یعقوب لیث که امیری میهن دوست و علاقمند به فرهنگ ایرانی بود، شاعران را به سرودن شعر فارسی تشویق کرد.

در عصر سامانیان زبان و ادب فارسی اوج گرفت. امیران و وزیران ایران گرا و فرهنگ پرور سامانی زحمات فراوانی برای ترویج این زبان کشیدند. آنان شاعران و نویسندگان فارسی گو را تشویق و حمایت می کردند. رودکی پدر شعر فارسی در این زمان می زیست و مورد حمایت دربار سامانی بود. حکیم ابوالقاسم فردوسی نیز در اواخر دوره سامانی شروع به سرودن شاهنامه کرد. او پس از سقوط سامانیان، شاهنامه را به سلطان محمود غزنوی تقدیم کرد، اما این سلطان، قدر خدمت این شاعر بزرگ را ندانست و این شاعر آزاده را آزرده خاطر ساخت.

علاوه بر آن، در دوره سامانیان، زبان فارسی به عنوان زبان علم و دین در کنار زبان عربی قرار گرفت و چندین اثر علمی و دینی به فارسی تألیف و یا ترجمه شد. ترجمه و تلخیص تاریخ طبری با عنوان تاریخ بلعمی، ترجمه تفسیر طبری بر قرآن از آن جمله اند. همچنین در آن دوره، نخستین کتاب جغرافیایی به زبان فارسی با عنوان حدودالعالم من المشرق الی المغرب نگارش یافت.

عجم زنده کردم بدین پارسی

بسی رنج بردم درین سال سی

علم و آموزش

وضعیت علم

در پی روی کار آمدن سلسله های ایرانی در سده های سوم تا پنجم هجری، فعالیت های علمی و فکری ایرانیان دو چندان شد، در آن دوره دانشمندان بزرگی پا به عرصه نهادند، آثار علمی برجسته ای را پدید آوردند و روش های علمی تازه ای ابداع کردند. بدون شک، سلسله های ایرانی به ویژه سامانیان و آل بویه سهم به سزایی در رونق و شکوفایی علمی و فرهنگی عصر خود داشتند. امیران و وزیران فرهنگ پرور این سلسله ها، از یک سو، از اندیشمندان و عالمان را مورد حمایت مادی و معنوی می کردند و از سوی دیگر، با اتخاذ سیاست مدارای سیاسی و فرهنگی و اجتناب از تعصب و تنگ نظری، شرایطی را فراهم آوردند که اهل علم و اندیشمندان پیرو مذاهب مختلف اسلام و دیگر دین های توحیدی در امنیت و آسایش کامل، به فعالیت پردازند.

مهمترین مراکز آموزشی

در سده های نخستین هجری، مساجد مهم ترین مراکز آموزشی بودند و در مساجد بیشتر شهرهای ایران حلقه های درس بزرگی تشکیل می شد. به تدریج مدرسه های هم در شهرهای بزرگ به وجود آمد. از تجربیات و نهادهای آموزشی دوره باستان نیز استفاده می شد. مدرسه پزشکی جندی شاپور که در زمان ساسانیان آغاز به کار کرده بود، همچنان تا قرن سوم هجری به فعالیت خود ادامه داد.

برجسته‌ترین مفسران، محدثان، فقیهان و متکلمان ایرانی در سده‌های نخستین هجری

علم	عالم	دوره زندگی	آثار و تألیفات
تفسیر	محمد بن جریر طبری محمد بن حسن توسی (شیخ توسی)	۲۲۴. امل — ۳۱۰ق. بغداد ۳۸۵. توس — ۴۶۰ق. نجف	جامع البیان فی تفسیر القرآن تفسیر تبیان
حدیث	محمد بن اسماعیل بخاری مسلم بن حجاج نیشابوری محمد بن یعقوب کلینی محمد بن علی ابن بابویه قمی (شیخ صدوق)	۱۹۴. بخارا — ۲۵۶ق. سمرقند ؟. نیشابور — ۲۶۱ق. نیشابور ۲۵۵. کلین شهر ری — ۳۲۹ق. بغداد ۳۰۵. قم — ۳۸۱ق. شهر ری	صحیح بخاری، معتبرترین کتاب حدیث نزد اهل تسنن صحیح مسلم، معتبرترین کتاب حدیث پس از صحیح بخاری کتاب الکافی، شامل یک دوره حدیث شیعه کتاب من لایحضره الفقیه، شامل ۵۹۲۰ حدیث شیعه
فقه	ابو حنیفه نعمان بن ثابت مرزبان محمد بن حسن توسی (شیخ توسی)	۸۰. کوفه — ۱۵۰ق. بغداد ۳۸۵. توس — ۴۶۰ق. نجف	پایه‌گذار مذهب حنفی از مذاهب چهارگانه اهل سنت کتاب‌های النهایه و مبسوط
کلام	حسن بصری فضل بن ابوسهل بن نوبخت	۲۱. مدینه — ۱۱۰ق. بصره ۲۳۷ق. بغداد — ۳۱۱ق. ؟	متکلم، مفسر، محدث، واعظ، فقیه متکلم شیعه مذهب

معارف اسلامی

ایرانیان از گذشته های دور به خردورزی و علم دوستی شهرت داشتند. از همان ابتدای ورود اسلام به ایران، برخی از ایرانیانی که مسلمان شدند، به تدوین و ترویج معارف اسلامی، شامل علوم قرآنی، حدیث، فقه و کلام اهتمام ورزیدند. پس از آنکه در سده های سوم و چهارم هجری جمعیت کثیری از مردم ایران مسلمان شدند، توجه به علوم و معارف اسلامی فزونی یافت.

فلسفه

در طول تاریخ کهن ایران، **فلسفه** همواره با فرهنگ این سرزمین عجیب بوده و حضور آن در تمامی اعصار آن تاریخ آشکار است. در ایران دوران اسلامی، فلسفه از شکوفایی فوق‌العاده‌ای برخوردار شد و فیلسوفان ایرانی نقش برجسته‌ای در ایجاد و اشاعه مکتب‌های مهم فلسفی در جهان اسلام ایفا کردند..

ابونصر فارابی

ابونصر محمد بن محمد، معروف به فارابی (۲۵۷-۳۳۸ ق) فیلسوف بزرگ ایرانی که از خراسان به بغداد رفت و سپس در دمشق سکونت گزید، فلسفه مشایی را که تلفیقی از جهان بینی اسلام و فلسفه ارسطویی و نوافلاطونی بود، پایه گذاری کرد.

در سنت فلسفه اسلامی، فارابی را بعد از ارسطو که ملقب به معلم اول است، معلم دوم می خوانند. ابن سینا او را استاد خود دانسته و ابن رشد و دیگر فیلسوفان احترام زیادی برای او قائل شده اند.

ابن سینا

بدون شک، برجسته‌ترین فیلسوف ایران و جهان اسلام کسی نیست جز ابوعلی سینا (۳۷۰-۴۲۸ ق) که فلسفه مَشَّای را به کمال رسانید. ابن سینا پس از مهاجرت از زادگاهش بخارا، در شهرهای مختلف ایران به خصوص ری، اصفهان و همدان به فعالیت علمی و درمان بیماران مشغول بود. این اندیشمند بزرگ ایرانی، در طول زندگی خود بیش از ۱۰۰ اثر علمی برجای گذاشت که نیمی از آنها در موضوع فلسفه و نیمی در علوم دیگر است. علاوه بر آن، ده ها اثر دیگر نیز به وی منسوب است. کتاب شفا یکی از بزرگ‌ترین دایرة المعارف های علمی است که به دست یک تن نوشته شده است و در آن، علاوه بر فلسفه، به علوم طبیعی و ریاضی نیز پرداخته شده است. ابن سینا برای نخستین بار در دانشنامه علایی یک دوره فلسفه را به زبان فارسی تألیف کرد و این اثر، سهم به سزایی در مطرح کردن زبان فارسی به عنوان زبان علم داشت..

ریاضیات و نجوم

وضعیت ریاضی و نجوم

ریاضی و نجوم نیز از جمله علومى بودند که در دوران اسلامى به پشتوانه دانش و مهارت‌هایی که از تمدن ایران باستان و سایر تمدن‌های باستانی به تمدن اسلامى انتقال یافت، پیشرفت خارق‌العاده‌ای کرد. تعداد قابل توجهی از ریاضی‌دانان و منجمان ایرانی را می‌شناسیم که به خدمت عباسیان درآمدند و در رصدخانه بغداد مشغول فعالیت شدند.

برجسته‌ترین دانشمندان عصر طلایی تمدن ایرانی اسلامی

بدون تردید یکی از برجسته‌ترین دانشمندان عصر طلایی تمدن ایرانی اسلامی، **ابوریحان محمد بن احمد بیرونی** (۳۶۲ . خوارزم ۴۴۰ ق. غزنه) است. بیرونی در ریاضیات، نجوم، گاه‌شماری، جغرافیا، هندشناسی و ... مقام شامخ داشت و به زبان‌های فارسی، عربی و سانسکریت مسلط بود. وی آثار ارزنده‌ای در این زمینه تألیف کرد. ابزارها و روش‌های ابداعی او برای تعیین عرض و طول جغرافیایی و اندازه‌گیری فاصله میان شهرها جالب است.

ریاضی دانان و منجمان نامی ایران در سده‌های دوم تا پنجم هجری

آثار و ابداعات	دانشمند
<p>یکی از برجسته‌ترین ریاضی‌دانان مسلمان که نخستین کتاب‌های جبر و ریاضیات دوره اسلامی را نوشت.</p> <p>یکی از مشهورترین منجمان دربار مأمون و معتصم که سه زیج^۱ تألیف کرد.</p>	<p>محمدبن موسی خوارزمی (د ۲۵۰ق)</p> <p>احمدبن عبدالله مروزی</p>
<p>شارح کتاب اصول اقلیدس، او وسیله‌ای جالب و دقیق برای اندازه‌گیری ابعاد و ارتفاع اجسام دور از دسترس اختراع کرد.</p>	<p>فضل‌بن حاتم نیریزی (د ۳۱۰ق)</p> <p>عبدالرحمان صوفی رازی (د ۳۷۶ق)</p>
<p>رصدهایش که در کتاب صورالکواکب او مندرج است، یکی از سه شاهکار نجوم رصدی مسلمانان به شمار می‌رود.</p> <p>ریاضی‌دان بزرگ ایرانی که در پیشرفت علم مثلثات سهم به‌سزایی داشت.</p>	<p>ابوالوفا بوزجانی (۳۲۸ — ۳۸۸ق)</p> <p>حامدبن خضر خجندی</p>
<p>ریاضی‌دان و منجم دوره آل‌بویه که به گفته بیرونی یگانه عصر خویش در ساختن اُسْطُرلاب و ابزارهای نجومی بود.</p> <p>سرپرستی منجمان رصدخانه آل‌بویه در بغداد را بر عهده داشت.</p>	<p>ابوسهل بیژن‌بن رستم کوهی</p> <p>ابوالحسن علی‌بن احمد نسوی</p>
<p>ریاضی‌دان سده‌های چهارم و پنجم هجری که کتاب المقنع فی الحساب الیهندی را به فارسی و سپس عربی نوشت.</p> <p>بیشتر آثار او به زبان لاتینی و زبان‌های امروز اروپایی ترجمه شده است.</p>	

پزشکی و داروسازی

پزشکی و داروسازی

دانش و سنت پزشکی ایران باستان از طریق مدرسه جندی شاپور به دوره اسلامی انتقال یافت و نخستین آثار مستقل پزشکی عصر اسلامی به دست استادان آن مدرسه نوشته شد. جرجیس بن جبرائیل (د پس از ۱۵۲ ق) رئیس مدرسه جندی شاپور پزشک پرآوازه ایرانی به بغداد رفت و به دنبال او گروه دیگری از پزشکان آن مرکز علمی راهی مرکز خلافت عباسی شدند.

محمد زکریای رازی (۲۵۱ - ۳۱۳ ق) پزشک، شیمی دان و فیلسوف ایرانی که آثار ماندگاری در زمینه پزشکی و شیمی و فلسفه نوشته و به عنوان کاشف الکل و جوهر گوگرد (اسید سولفوریک) مشهور شده است. به گفته جرج سارتن، پدر تاریخ علم، رازی «بزرگ ترین پزشک اسلام و قرون وسطی بود». رساله آبله و سرخک (الجدری و الحصبة) او کهن ترین توصیف آبله و شکاهکاری در علم پزشکی به شمار می رود.

به اعتقاد بسیاری از صاحب نظران تاریخ علم، ابن سینا یکی از بزرگ ترین پزشکان همه اعصار به شمار می رود. دائرة المعارف پزشکی او با عنوان قانون، نه فقط در ایران و دنیای اسلام، که در اروپا نیز تا سده های متمادی به عنوان عالی ترین منبع و مرجع پزشکی باقی ماند.

خلاصه کتاب

الحاوی

محمد بن زکریای رازی

گیاهان دارویی

ترجمه، تصحیح و تفسیر
دکتر سید محمود طباطبائی

استاد دانشگاه طب تبریز

شماره ۱۳۹

ابو علی سینا

سایر علوم و فنون

سایر علوم و فنون

علاوه بر آنچه بیان شد، رشته‌های دیگر علمی مانند تاریخ، جغرافیا، ادبیات، فیزیک، شمی، مهندسی و غیره نیز رایج و پررونق بود. ایرانیان مسلمان همچنین به اتکای تجربیات اجدادشان در دوران باستان، در ساخت برخی ابزارهای جنگی و اموری مانند حفر قنات و آبراه و ایجاد بناهای مختلف مانند مساجد، پل‌ها و سدها چیره دست بودند. دانش و مهارت‌های ایرانیان باستان در حوزه هنر و صنعت به شکل‌های مختلف به دوران اسلامی منتقل شد.

توسعه دریانوردی و تجارت دریایی

دریانوردی و تجارت دریایی

به هنگام سقوط ساسانیان بنادر ایرانی در سواحل خلیج فارس، دریای عمان و دریای سرخ، آباد و پررونق بودند. در قرون نخستین هجری در نتیجه گسترش و یکپارچگی جغرافیای جهان اسلام، دریانوردی و تجارت دریایی توسعه چشمگیری یافت. در آن زمان دریانوردان و بازرگانان ایرانی به اتکای دانش و تجربیات فراوانی که در این زمینه داشتند، همچون گذشته به فعالیت خود ادامه دادند. طی این سده ها، تجارت دریایی خلیج فارس با هندوستان، چین، جنوب شرقی آسیا و حوزه شرق آفریقا گسترش یافت و اسلام توسط بازرگانان و دریانوردان ایرانی به سرزمین های مذکور راه یافت. در سده های سوم تا پنجم هجری، مراکز شهری در سواحل و پس کرانه های خلیج فارس رونق یافتند و بندر سیراف به مثابه یکی از کانون های اصلی مبادلات اقتصادی منطق های و جهانی تثبیت شد.

بهرام شفیعی دبیر تاریخ استان بوشهر

بهرام شاپوری دبیر تاریخ استان بوشهر

پرسش‌های نمونه

- ۱- زمینه‌های سیاسی و اجتماعی شکل‌گیری حکومت‌های ایرانی را در سده‌های سوم و چهارم هجری توضیح دهید.
- ۲- حکومت‌های طاهریان و سامانیان را با سلسله‌های صفاریان و زیاریان از نظر نحوه به قدرت رسیدن و نوع رابطه با خلافت عباسی مقایسه کنید.
- ۳- زمینه‌ها و عوامل سیاسی را که در پیشرفت و شکوفایی تمدن ایرانی اسلامی در سده‌های سوم تا پنجم هجری تأثیر داشت، شرح دهید.
- ۴- به نظر شما آیا دانشمندان و عالمان ایرانی در سده‌های سوم تا پنجم فقط در دانش نظری پیشرفت کردند؟ و یا این که این دانش را تبدیل به مهارت و کار عملی کردند؟ برای نظر خود دلیل و مثال بیاورید.
- ۵- منابع تاریخی که در این درس به آنها استناد شده است را فهرست نمایید.